

Space Shuttle

Svemirski transportni sustav (STS; Space Transportation System) komercijalnog imena Space Shuttle revolucionarni je transportni sustav svemirskih letjelica u zemljinu orbitu. Djelomično nastao kao rezultat štednje, s namjerom višestrukog korištenja najvažnijeg dijela sustava, sustav se sastoji od potrošnog vanjskog rezervoara, dvije djelomično višestruko iskoristive pogonske rakete na kruto gorivo i višestruko iskoristivog orbitera. Orbiter, koji je ustvari space shuttle u užem smislu, krilati je svemirski zrakoplov, vrlo nalik na avion s delta krilima, dio je sustava koji se vraća na Zemlju kao jedrilica. Orbiter služi za prijevoz najviše 11 astronauta i najviše 22,7 t korisnog tereta, (satelita, dijelova orbitalne stanice, ostale korisne robe i namirnice), u nižu orbitu, gornji dio atmosfere ili termosferu, a može se koristiti i za povratak materijala iz svemira na Zemlju.

Odlukom predsjednika Richarda Nixona iz 1969. godine krenulo se u razvoj sustava. Ispitivanja sustava vršena su tijekom kasnih 70-ih, prvi ispitni let orbitera montiranog na avion nosač izvršen je 10. veljače 1977. godine, prvi orbitalni let izvršen je 12. travnja 1981. godine, a prvi pravi funkcionalni let s posadom astronauta izvršen je 11. studenog 1982. godine.

Izgrađeno je ukupno 6 orbitera, (Enterprise, Columbia, Challenger, Discovery, Atlantis, Endeavour), orbiter Enterprise je korišten jedino tijekom ispitivanja, a ostalih 5 orbitera izvršilo je ukupno 135 orbitalnog letova tijekom 30 godina operativnog trajanja sustava.

Sustav Space shuttle biti će zapamćen kao sustav kojim je lansirana svemirska probe Magellan, lansiran Hubble teleskop, no sustav će ostati zapamćen i po dvije velike tragedije: eksploziji 28. siječnja 1986. godine tijekom lansiranja orbitera Challenger (misija STS-51L) u kojoj je poginulo svih 7 članova posade te eksploziji 1. veljače 2003. tijekom povratka na Zemlju orbitera Columbia (misija STS-107) u kojoj je poginulo svih 7

članova posade.

Posljednja 135. misija sustava Space Shuttle počela je lansiranjem 8. srpnja a završila 21. srpnja uspješnim povratkom orbitera Atlantis.

Sa stanovišta filatelije, interesantno je da je američka administracija prve poštanske marke s prikazom Space Shuttle sustava izdala već 1981. godine, dakle odmah nakon prvog uspješnog leta sustava, ali pod nazivom U SLUŽBI ČOVJEČANSTVA, vizionarski prikazujući neke od faza istraživanja svemira koje su u tom trenutku bile tek dijelovi teorijske funkcijske specifikacije Space Shuttle sustava, a koje su se u praksi ostvarile tek mnogo godina kasnije.

Interesantno je i američko izdanje poštanske marke iz 1998. godine koje prikazuje orbiter Endeavour u fazi slijetanja na leđima avionosača, prikaz koji nije dio funkcijske specifikacije transportnog sustava već jedna od faza ispitivanja i sustava i svakog orbitera prije pištanja u komercijalnu uporabu. Američko izdanje poštanske marke iz 1995. godine, koje prikazuje orbiter Challenger, interesantno je po tome što je tada po prvi puta za likovni motiv poštanske marke iskorištena jedna službena NASA fotografija iz nekog svemirskog projekta.

Nesreća prilikom lansiranja orbitera Challenger 1986. godine ovjekovječena je na mnogo poštanskih maraka-u ovome trenutku lista sadrži više od 30 izdanja poštanskih maraka različite administracije, kako je to uobičajeno, većinom poštanskih administracija koje nemaju nikakvih referenci u ozbiljnijoj filateliji ili poštanskom prometu uopće, kao što je to primjer ovogodišnje izdanje Malija povodom 25. obljetnice Challenger tragedije.

Izuzetak je Mađarska, koja je prva izdala marku koja je komemorirala navedenu tragediju: marka izdana već 21. veljače 1986. godine sadrži prikaz orbitera Challenger u položaju za lansiranje, i popis imena svih poginulih astronauta te veliki naslov IN MEMORIAM.

(Željko Stefanović)

